

YULDUZ ISMATOVA: O'ZBEK RAQS SAN'ATI TARAQQIYOTIDA BENAZIR SIYMO

Sevinch Quvvatova

Ilmiy rahbar: P.I.Tashkenbayev

O'zbekiston davlat xoreografiya akademiyasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan san'at arbobi, "Do'stlik" ordeni sohibasi, professional raqs ustasi, mahoratli baletmeyster, rejissor, pedagog Yulduz Ismatovanning ijodiy faoliyati, o'zbek milliy raqsiga qo'shgan hissasi, "Tanovar" raqs teatrining faoliyati haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Yulduz Ismatova, "Tanovar", ma'naviyat, ma'rifat, qadriyat, madaniyat, milliy raqs, xoreografiya

YULDUZ ISMATOVA: BENAZIR'S FIGURE IN THE DEVELOPMENT OF UZBEKISTAN DANCE ARTYYULDUZ ISMATOVA: BENAZIR'S FIGURE IN THE DEVELOPMENT OF UZBEKISTAN DANCE ARTY

Sevinch Quvvatova

Scientific supervisor: P.I.Tashkenbayev

Uzbekistan State Choreography Academy

Abstract: This article discusses the scientific and creative activities of Yulduz Ismatova, a Honored Artist of Uzbekistan, holder of the Order of Friendship, professional dancer, skilled ballet master, director, and teacher, her contribution to Uzbek national dance, and the activities of the Tanovar Dance Theater.

Keywords: Yulduz Ismatova, "Tanovar", national, spiritual and educational, value, culture, national dance, choreography

Raqs - san'atning bir turi bo'lib, musiqaga monand ritmik tana harakatlarida namoyon bo'ladi. Raqs turli madaniyatlarda mavjud va hissiyotlar, ijtimoiy aloqalarni bildirish shakli sifatida ijro etiladi.

Raqs san'ati inson hayotini va butun olamini o'rganishning badiiy usulidir. O'zbek xalqining noyob boyligi - tengi yo'q, go'zal va nazokatli raqslari beqiyos. O'zbek raqs san'ati nihoyatda rang-barang va turfa janrlar, shakllardan iborat bo'lib, o'zining ajoyib ijro jozibasi, yorqin ifodaviyligi va mazmuni bilan alohida ajralib turadi.

Aytish mumkinki, Yulduz Ismatovanning raqs olamiga kirib kelishi katta voqeadir. Aynan uning ijodiy merosi bugungi kun baletmeyster-rejissorlari uchun suv

va havodek muhim rol o'ynaydi. O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan san'at arbobi, mahoratli aktrisa, raqqosa, baletmeyster, rejissor, "Do'stlik" ordeni sohibi va tajribali pedagog Yulduz Ismatova o'zbek milliy raqs san'ati rivojiga katta hissa qo'shgan san'atkordir.

Taniqli raqs ustasi Yulduz Ismatova 1944-yil 31-oktabrda Toshkentdagi iste'dodli kino va teatr aktyori Asad Ismatov oilasida dunyoga kelgan. Yulduz Ismatova 1968-yilda o'zbek xoreografiya bilim yurtini tugatgan.

Yulduzxonimning ijodiy faoliyatini 1963-yildan boshlangan deb aytishimiz mumkin. Sababi u aynan shu yili Muqimiy nomidagi musiqali drama va komediya teatriga raqqosa sifatida ishga kiradi. Y. Ismatova ijodiy faoliyatining aynan eng gullagan paytlari mana shu teatrdan boshlandi desak mubolag'a bo'lmaydi. 1963-yildan boshlab, 1988-yilgacha barcha spektakllarda yakka raqslarni mahorat bilan ijro etadi.

Yulduz Ismatovanning "Nurxon", "Layli va Majnun", "Farhod va Shirin", "Paranji sirlari", "Sevgi xiyoboni", "Qalam qoshligim" spektakllaridagi yakka raqslari va konsert repertuarlariga kirgan "Munojot", "Tanovar", "Zavqim kelur", "Orozibon lazgi", "Gulnor", "Sayyora", "Raqqosa", "Gulchi qiz", "Raqiblar", shuningdek, arabcha, hindcha, afg'oncha raqslari tomoshabinlarni maftun etgan. [3, 113-b.]

Yulduz Ismatova raqqosalik bilan chegaralanib qolmay, baletmeyster sifatida ham ijod qila boshladi. "Layli va Majnun", "Olifto", "Mangulik", "Gulsara", "Tohir va Zuhra", "Paranji sirlari", "Nurxon" spektakllari uchun raqslar sahnalashtirdi va konsert dasturlari uchun yangi raqslar, yallalar, maqomlar yaratadi. [2, 109-110-b.]

Ustoz "Muqimiy" nomidagi teatrdagi faoliyatidan tashqari, o'zi asos solgan "Tanovar" raqs teatrida ham ko'p yillar badiiy rahbar sifatida ijod qilgan.

Yulduz Ismatova tashabbusi bilan tashkil topgan "Tanovar" raqs teatri 16 raqqosa va 2 raqqos bilan ish boshlagan. Dastlabki dasturi "Sharq ayoli" deb nomlangan teatrlashgan konsertdan iborat bo'ldi. Ushbu teatrlashgan konsert dasturida "Munojot", "Anor-anor", "Raqqosa", "Xorazmcha", "Doira", "Ey sarvi ravon", "Suv parisi" va shu kabi milliy raqslar, yallalar, "Sovchi kutish", "Non ushatish", "Qizlar bazmi", "Kelin salom", "Beshik allasi" singari etnografik lavhalar bilan chambarchas bog'landi.

Yuqoridagi jarayonlardan so'ng librettolar asosida maxsus musiqalar yozilib, raqs spektakllarini yaratish boshlandi. Ustoz ijodining yana bir e'tiborli jihati shundaki, u Alisher Navoiyning "Sab' ai sayyor" dostoni negizida Mustafo Bofojev, Qahramon Komilov kabi kompozitorlar bilan hamkorlikda bir nechta raqs spektakllari yaratilgan. Ular orasida "Sevgi nidosi" spektakli alohida ahamiyatga ega, chunki unda bir og'iz ham so'z yo'q. Bahrom va Diloromning butun sarguzashti birgina raqs harakatlari vositasida yoritib berilgan.

Albatta, raqs sahnalari, bosh qahramonlar timsollari, ommaviy sahnalarni o'yinlar bilan tasvirlashda Yulduz Ismatova asosan, mavjud Farg'ona raqs uslubidan, o'rni kelganda boshqa uslublardan ham foydalangan. Ammo, tom ma'noda yangi harakatlar, yangi raqslar ham yo'q emas, lekin asarlarni yoritib berishda milliylik saqlanib qolgan. Ohularning harakatlari hamda liboslari shu qadar nafis ishlenganki, baletmeysterning ijodkorligiga, mahoratiga qoyil qolmaslikning iloji yo'q.

Yulduz Ismatova raqs spektakli yaratishda milliy raqs merosi, harakatlari, usullari, charxlari, aylanishlari, jilvalari, raftorlari silsilasiga tayanadi.

Ahyon-ahyonda mumtoz balet, sharq raqsi harakatlariga ham murojaat qilib turadi. Aytib o'tilgan ikki yo'nalish to'qqiz xil "Tanovar" raqslari talqinlarini o'z ichiga olgan "Sevgi vasfi" dasturi bilan "Ulug'bek burji" spektaklida o'z aksini topdi.

O'zbekiston Davlat teleradiokompaniyasi qoshidagi "Tanovar" ijodiy jamoasining faoliyati tufayli raqs teatriga poydevor qo'yildi. Teatr muayyan tajriba orttirdi, o'z ijodiy tamoyillariga ega bo'ldi. Endi mana shularga tayanib, teatr va uning rahbari O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan san'at arbobi Yulduz Ismatova xalq tarixiga, qadriyatlariga tobora chuqurroq kirib boradi. Navbatdagi spektakli - "Qadimiy marosimlar" shundan darak beradi. Unda ajdodlarimizning qabila-urug'chilik davridagi yor tanlash bilan bog'liq marosimlari, urf-odatlari o'z aksini topgan.

Oddiy folklor-etnografik ansambl darajasidan katta tarxiy-epik mavzularni ham raqs vositalari, plastik va mimik harakatlar yordamida to'laqonli aks ettiruvchi teatr mavqeiga ko'tarildi.

1999-yilning 23-28-iyun kunlarida "Tanovar" raqs teatri Niderlandiya Qirolligining Yendash va Varfum shaharlarida o'tgan xalqaro festivalda qatnashib, ulkan muvaffaqiyatni qo'lga kiritadi. Xorijdagi safarlarga puxta tayyorgarlik ko'riladi, liboslar yangilanadi, dasturlar va har bir chiqishning yuksak badiiy saviyada bo'lishiga alohida e'tibor beriladi. Natijada ansambl raqqos va raqqosalari yaxshi natija ko'rsatib, bir olam taassurotlar bilan qaytadilar. Bu hammasi, shak-shubhasiz, istiqloq ne'matlari bo'lib, raqs jamoalari raqqos va raqqosalarini, baletmeysterlarini yangi ijodiy marralarni zabt etishga chorlaydi.

O'zbek raqs san'atini yanada rivojlantirish va targ'ib qilish, uzliksiz an'analarni davom ettirish, yangi nomlarni, yosh ijodkor ijrochilarni yaratish maqsadida Mukarrama Turg'unboyeva nomidagi respublika raqs ko'rik- tanlovi tashkil etildi.

Yulduz Ismatova asos solgan mazkur ko'rik-tanlov bugungi kunda raqs tanlovlari orasida eng nufuzli hisoblanadi va O'zbekistonda haqiqiy raqs san'ati bayrami sifatida o'tkaziladi.

Yulduz Ismatovanning milliy raqs san'ati rivojiga qo'shgan hissasi munosib baholanib, 1995-yilda Mukarrama Turg'unboyeva nomidagi mukofot bilan taqdirlanadi.

Yulduz Ismatova ijodiy yo'li davomida o'zbek raqs san'ati uchun ozmi-ko'pmi yangilik kiritishga muyassar bo'ldi. U raqqosalarni raqs davomida ijro etayotgan obraziga chuqurroq kirib, uni to'laonliligicha ochishlari ustida uzoq va tinimsiz ish olib borgan. Raqqosalardan ham har doim shuni talab qilardi. Haqiqatdan ham raqqosa biron-bir obraz orqali o'z raqsida nimani targ'ib qilayotganini, tomoshabinga nimani yetkazmoqchi bo'layotganini ochib bermasa, uning raqsi faqatgina go'zal raqs harakatlarining yig'indisidek bo'lib qoladi.

Baletmeyster raqs sahnalashtirishdan avval uning syuijeti haqida mukammal o'ylashi va raqqosaga buni yetkaza bilishi zarur. Qachonki raqqosa o'z obrazini to'la to'kis tushunib yetib, ijro etsagina, bu raqsning qiymati oshib, uni barhayot bo'lishiga zamin yaratadi.

Raqs teatrining ilk sahnalashtirgan raqs spektakllarida tarixiy manbalarga tayanganligining o'zi, uning yutug'i edi. Zero, serqirra, go'zal va jozibali o'zbek raqs san'atini boy tariximiz orqali namoyish etish tomoshabinga ma'naviy saviyani ortishiga imkon yaratadi.

Shuning uchun ham Yulduz Ismatova raqs teatrining asta-sekin oyoqqa turib rivojlanishi davrida o'zbek millatining uzoq tarixi, urf-odat va marosimlariga murojaat qiladi. Zero, inson kamollikka erishish yo'li sari ketarkan, avvalo kimligini, ya'ni tarixini chuqur o'rganib, o'zligini anglab olishi kerak. O'zbekiston Respublikasining birinchi Prezidenti I.A.Karimov "o'z tarixini bilmaydigan, kechagi kunini unutgan millatning kelajagi yo'q"- degan so'zlari bejizga aytilmagan. [1, 4-b.]

"Tanovar" raqs teatri tashkil etilgach, Yulduz Ismatova o'zini juda baxtiyor inson sifatida his etdi. Yulduz Ismatova baletmeyster sifatida erishgan muvaffaqiyatlarini alohida ta'kidlash o'rinli bo'ladi. Umuman olganda baletmeyster yaratgan raqs spektakllari tomoshabinlar qalbidan joy olib, milliy xoreografiya san'atiningning oltin merosiga aylangan.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, Yulduz Ismatova ijodiy faoliyati davomida ko'plab yorqin raqs san'ati asarlarini yaratdi. Shu bilan bir qatorda milly raqs san'atiga umrini bahshida etdi desak ham bo'ladi. Bugungi kunda Yulduz Ismatova asos solgan an'analarni bir qator yosh baletmeysterlar davom ettirib, raqs spektakllarini va xoreografik kompozitsialarni sahnalashtirib, tomoshabinlarga taqdim etib kelishmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. - Toshkent: "Ma'naviyat" nashriyoti, 2008.
2. Sagatov Q., Muxamedova M. O'zbekiston madaniyati va san'atidaning fidoyilari. - Toshkent: "Navro'z" nashriyoti, 2019.

3. Avdeyeva L., Qodirov M., Ismatova Yu. “Tanovar” raqsi jilolari. - Toshkent: G‘.G‘ulom nomidagi nashriyot, 2002.